

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ: ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІР

Практичні рекомендації для підготовки до семінарських занять
і організації самостійної роботи
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійних
програм «Українська мова і література», «Українська мова і література, літературне
редагування», «Українська мова і література та англійська мова», «Польська мова
і література та українська мова і українська література», «Прикладна лінгвістика та
англійська мова», «Журналістика», «Середня освіта (Українська мова і література,
польська мова і література)», «Середня освіта (Українська мова і література,
світова література)»

Електронний ресурс

УДК 94(477) (075,8)

I-90

Рецензенти:

Нікуліна Неля – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри українознавства Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (ХНАДУ);

Олешко Наталя – кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (ХНАДУ);

Журавльов Денис – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України історичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 8 від 28 березня 2025 року)*

- I-90 **Історія України: цивілізаційний вимір** : практичні рекомендації для підготовки до семінарських занять і організації самостійної роботи для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійних програм «Українська мова і література», «Українська мова і література, літературне редагування», «Українська мова і література та англійська мова», «Польська мова і література та українська мова і українська література», «Прикладна лінгвістика та англійська мова», «Журналістика», «Середня освіта (Українська мова і література, польська мова і література)», «Середня освіта (Українська мова і література, світова література)» [Електронний ресурс] / уклад. М. Є. Домановська, М. В. Чугуєнко. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. – (PDF 41 с.)

Для здобувачів освітньо-професійних програм: «Українська мова і література», «Українська мова і література, літературне редагування», «Українська мова і література та англійська мова», «Польська мова і література та українська мова і українська література», «Прикладна лінгвістика та англійська мова», «Журналістика», «Середня освіта (Українська мова і література, польська мова і література)», «Середня освіта (Українська мова і література, світова література)».

Методичні рекомендації містять поради щодо організації та проведення семінарських занять і самостійної роботи з курсу «Історія України: цивілізаційний вимір».

УДК 94(477) (075,8)

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2025

© Домановська М. Є., Чугуєнко М. В.,
уклад., 2025

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Мета і головні завдання курсу «Історія України: цивілізаційний вимір».....	6
2. Організація семінарських занять і самостійної роботи. Критерії оцінювання для здобувачів вищої освіти денної і заочної форм навчання.....	8
3. Теми семінарських занять і методичні поради для підготовки.....	11
Тема 1. Вступ до історії України: цивілізаційний вимір. Міждисциплінарні зв'язки історії цивілізацій.....	11
Тема 2. Першопочатки цивілізації на теренах України. Наукова критика новітніх міфів про походження українців.....	14
Тема 3. Цивілізаційні особливості Давньої Русі очима сучасних істориків.....	16
Тема 4. Український Ранній Модерн у контексті глобальної історії.....	18
Тема 5. Переяславська угода 1654 року: «цивілізаційний вимір».....	20
Тема 6. Цивілізаційні виміри української революції (1917–1921 рр.).....	21
Тема 7. Імперські міфи про Україну під час Другої світової війни.....	24
Тема 8. Цивілізаційні виміри російсько-української війни: сучасні та історичні контексти, компаративні ретроспекції	25
Тема 9. Презентації творчих проєктів (на вибір)	27
4. Методичні рекомендації щодо підготовки до семестрового екзамену. Критерії оцінювання екзаменаційного завдання, схема нарахування балів для здобувачів вищої освіти денної і заочної форм навчання. Література для підготовки до екзамену.....	33
5. Список використаної літератури.....	39

ВСТУП

Курс «Історія України: цивілізаційний вимір» надає здобувачам вищої освіти філологічного факультету можливість зануритися в багатовікову історію України, акцентуючи увагу на цивілізаційних процесах, які формували українське суспільство. Цей курс є надзвичайно корисним для майбутніх філологів, журналістів і вчителів, оскільки він розширює світогляд та надає цінні інструменти для професійного розвитку. Здобувачам вищої освіти філологічного факультету цей курс допоможе краще зрозуміти історичні контексти літературних творів, культурних явищ та мовленнєвих практик. Знання історичних процесів та цивілізаційних змін, що відбувалися в Україні, дозволить їм більш глибоко аналізувати літературні тексти, створювати аргументовані літературознавчі дослідження та викладати матеріал з більш комплексним підходом. Для майбутніх журналістів курс «Історія України: цивілізаційний вимір» є незамінним ресурсом для розуміння сучасних подій через призму історичних процесів. Вивчення історії допоможе медійникам аналізувати інформацію, створювати змістовні та глибокі матеріали, критично оцінюючи поточні події в історичному контексті, набутти навичок об'єктивного висвітлення подій та формування громадської думки.

Разом із аудиторною роботою, у тому числі з використанням технологій дистанційного навчання, для здобувачів вищої освіти як денної, так і заочної форм навчання важливою є самостійна робота. У процесі самостійного навчання вони не лише здобувають, оновлюють та поповнюють свої знання, а й ефективно застосовують їх під час навчання та у подальшій професійній діяльності. Займаючись самостійною роботою під керівництвом викладача, опановуючи лекційний матеріал і готуючись до семінарських занять, здобувачі набувають загальних та фахових компетентностей, досягаючи навчальних результатів, передбачених освітньо-професійними програмами. Отже, так реалізується основна функція навчального процесу – здобуття максимального обсягу знань, їх закріплення та перетворення на стійкі вміння та навички.

Важливою умовою успішної організації самостійної роботи та підготовки до семінарських занять є постійна взаємодія з викладачем, який планує роботу і проводить регулярні консультації. Необхідним є також вчасне розміщення інструктивних матеріалів для самостійної роботи на онлайн платформах і підтримання каналів постійної комунікації, що надзвичайно важливо в умовах дистанційного навчання. Дистанційне навчання не є перешкодою для використання групових форм роботи, оскільки виконання завдань у малих групах або парах сприяє формуванню комунікативних навичок і мотивує до досягнення бажаних результатів. Для здобувачів заочної форми навчання на початку семестру викладач надає вичерпні інструкції з користування онлайн платформою і допомагає розробити план самостійної роботи, який є запорукою успішного засвоєння матеріалу курсу і набуття необхідних компетентностей.

Здобувачі освіти мають неухильно дотримуватися принципів і норм академічної доброчесності, на яких ґрунтується науково-освітня діяльність Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (<https://karazin.ua/korisna-informatciia/akademichna-dobrochesnist-1/>), не допускати в роботах запозичень без цитування (плагіату) і використання технологій штучного інтелекту.

Методичні рекомендації містять детальні інструкції для здобувачів вищої освіти з опрацювання проблемних питань, включених до планів семінарських занять, знайомлять їх з особливостями підготовки есе і творчих проєктів. Наявний також перелік рекомендованих для опрацювання новітніх навчальних посібників, наукової літератури та уривків джерел з окремих тем історії України. У рекомендаціях акцентовано увагу на тому, як успішно підготуватися до семестрового екзамену у стислі терміни, наведено критерії оцінювання відповідей на семінарських заняттях, творчих проєктів та відповідей на екзаменаційні питання.

1. Мета і завдання курсу «Історія України: цивілізаційний вимір»

Викладання дисципліни «Історія України: цивілізаційний вимір» має на меті розширити уявлення здобувачів вищої освіти філологічного факультету щодо історії України у глобальному цивілізаційному вимірі, познайомити їх із ключовими напрямками сучасної історичної науки, навчити працювати з історичними джерелами та науковими працями.

Основні завдання курсу полягають у визначенні важливості історії України у цивілізаційному вимірі в контексті соціально-гуманітарних наук, ознайомленні з традиційною та сучасною історіографією, висвітленні найважливіших дискусійних питань і опануванні сучасними методами аналізу історичних джерел та наукових досліджень, що дозволяє набути практичних навичок для оцінки сучасних соціально-політичних процесів.

Самостійна робота відіграє надзвичайно важливу роль у вивченні курсу «Історія України: цивілізаційний вимір». Відповідно Болонської конвенції кредитно-модульна система організації навчального процесу передбачає вагому роль самостійного опрацювання матеріалів курсу здобувачами. Самостійна робота сприяє закріпленню знань, формуванню міцних навичок, підвищенню мотивації, самоорганізації та самоконтролю.

Під час семінарських занять і самостійної роботи здобувачі навчаються працювати з великими текстами, аналізувати інформацію, формулювати власні висновки, вдосконалюють мовні навички, набувають досвіду публічних виступів і дискусій. Поза сумнівом, це є важливим компонентом підготовки майбутніх філологів і журналістів.

Традиційні підходи класичної системи освіти, що раніше передбачували накопичення значного обсягу знань з широкого кола дисциплін, сьогодні поступаються місцем компетентнісному підходу. В сучасних умовах фахівець формує потрібні компетентності протягом життя. Це підвищує значення самостійної роботи здобувача вищої освіти, який самостійно вибудовує свою освітню траєкторію, підвищуючи свою конкурентоспроможність на ринку праці.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час організації та забезпечення самостійної навчальної діяльності дозволяє зробити навчальний процес більш якісним і сучасним.

Здобувачі вищої освіти філологічного факультету мають знати основи періодизації історії України у цивілізаційному вимірі, основні поняття та терміни, особливості соціально-економічних, політичних і культурних процесів розвитку України на різних етапах, діяльність видатних історичних постатей, політичних партій та державних утворень, які існували на території України від давнини до сьогодення, а також сучасні історичні теорії та методологічні підходи до аналізу суспільства.

Здобувачі мають уміти аналізувати історичні події та процеси, брати участь у дискусіях, користуватися понятійним апаратом історичної науки, працювати з історичними джерелами та науковою літературою з історії України, а також застосовувати знання з історії України у цивілізаційному вимірі для вирішення професійних завдань.

2. Особливості організації семінарських занять. Критерії оцінювання

Семінарські заняття в курсі «Історія України: цивілізаційний вимір» допомагають здобувачам вищої освіти систематизувати і поглиблювати знання з основних тем курсу, розвивають вміння самостійно осмислювати та аналізувати історичні події, факти та процеси, оцінювати історичні постаті та їхні дії. Також під час семінарів здобувачі покращують навички публічних виступів, аргументованого обговорення історичних питань та ведення дискусій, поступово готуються до підсумкового іспиту.

Зазвичай семінарське заняття з визначеної теми проводиться після того, як здобувачі прослухають відповідну лекцію, яка надає структурований огляд теми з акцентом на дискусійних питаннях. Отже, під час підготовки до семінару вони, як правило, вже мають загальне уявлення про обговорювані питання і можуть поглибити свої знання.

План семінару включає 3–5 проблемних питань, які розглядаються у формі обговорення або дискусії з використанням мультимедійних презентацій. Опитування відбувається за бажанням учасників, але викладач, який є модератором дискусії, має прагнути залучити максимальну кількість присутніх. Можливе також опитування за вибором викладача. Оцінюються також важливі доповнення та зауваження. Наприкінці заняття викладач підбиває підсумки роботи, виставляє оцінки, які надсилаються кожному здобувачу на його обліковий запис електронної платформи.

Оцінки, отримані на семінарах, вносяться до загального рейтингу і підсумовуються з балами за виконання есе, творчих проєктів та екзаменаційного завдання. Важливим аспектом організації семінарів є попередня самостійна робота здобувачів з навчальною та науковою літературою, історичними джерелами для пошуку, впорядкування та аналізу інформації для відповідей на заплановані питання. Самостійна робота проводиться за визначеним викладачем планом з урахуванням методичних рекомендацій для підготовки відповідей.

Якісна підготовка студентів до семінарських занять є основою творчої атмосфери на заняттях і здобуття глибоких знань з предмету. Підготовка

проводиться у позааудиторний час за заздалегідь оприлюдненим планом. Відвідування семінарів є обов'язковим. Пропущені заняття або ті, на яких робота студента була оцінена незадовільно, перескладаються викладачу під час консультацій або з використанням онлайн платформ.

Допуск здобувача вищої освіти до екзамену здійснюється за умови, якщо здобувач набрав мінімум 10 балів за роботу на семінарських заняттях.

Інформація про семінар містить такі складові:

- Тема – назва і загальна тема заняття;
- План – перелік основних питань для висвітлення і обговорення;
- Література – список рекомендованої літератури для самостійного опрацювання;
- Методичні рекомендації – поради щодо підготовки відповідей на питання.

На семінарському занятті оцінюються:

- усі відповіді студента на передбачені планом семінарського заняття питання;
- участь у обговоренні дискусійних питань;
- виступи з підготовленими індивідуальними доповідями.

Під час поточного оцінювання результатів навчальної діяльності здобувачів вищої освіти враховується їхня робота під час семінарських занять. Додаткові бали нараховуються за виконання творчих проєктів, написання есе, участь у навчальних конкурсах, студентських наукових конференціях.

Перелік тем і плани семінарських занять можуть змінюватися. Деякі теми можна скорочувати і замінювати презентаціями творчих проєктів, організовуючі заняття у форматі круглого столу або конференції. Для такого виду занять пропонуються теми:

Критерії оцінювання роботи здобувачів на семінарських заняттях:

Наприкінці кожного семінару викладач оцінює, як здобувачі вищої освіти опанували першоджерела та наукову літературу, а також їхні вміння логічно та послідовно викладати матеріал, обговорювати питання плану семінару, ставити та

відповідати на питання під час дискусії. Здобувач може отримати від 1 до 40 балів за свою роботу на семінарах протягом семестру.

Критерії оцінювання роботи студентів на семінарах: Ваговий бал – 5. Максимальна кількість балів за усі виступи: $5 \cdot 8 = 40$ балів.

5 балів – красномовний виступ, риторично грамотний за усіма критеріями оцінювання;

4 бали – логічно побудований виступ, інформаційно наповнений і добре продуманий;

3 бали – частковий виступ за темою з деякими недоліками у риторичності;

2 бали – формальний виступ із значною кількістю фактичних помилок;

1 бал – короткий, формальний виступ, що не відповідає контексту питання.

0 балів – відсутність виступу.

Для здобувачів вищої освіти заочного відділення, які вивчають дисципліну «Історія України: цивілізаційний вимір», важливо ефективно розподілити час для самостійної роботи та підготовки до занять. Навчальним планом передбачено 2 години семінарських занять (Тема 1. «Вступ до історії України: цивілізаційний вимір. Міждисциплінарні зв'язки історії цивілізацій», тобто вступний семінар з переліку тем семінарських занять для денного відділення), також поточні тести та самостійна робота.

Семінарське заняття, самостійна робота і тести ідентичні за тематикою та критеріями оцінювання з аналогічними видами роботи на денному відділенні. Водночас обмежена кількість занять вимагає організованості та відповідальності. Максимальна оцінка за ці види роботи складає 40 балів, підсумковий контроль (тестування) – до 60 балів.

Щоб успішно опанувати матеріал, рекомендується систематично читати лекційний матеріал та додаткову літературу, активно брати участь у семінарських заняттях, виконувати поточні тести та обирати завдання для самостійної роботи, які найбільше відповідають інтересам здобувачів і підходять до навчального графіку. Регулярні консультації з допоможуть краще зрозуміти складні аспекти курсу.

3. Плани семінарських занять і методичні рекомендації до підготовки

Тема 1

Вступ до історії України: цивілізаційний вимір.

Міждисциплінарні зв'язки історії цивілізацій.

План заняття

1. Що вивчає історія? Як ми дізнаємося про історичні події поза навчальними закладами? Поясніть, що таке колективна пам'ять, публічна історія, комеморативні практики.
2. Що таке цивілізація? До якого цивілізаційного простору належить Україна? Як Ви вважаєте, історію потрібно вивчати в глобальному чи локальному вимірі?
3. Поняття «цивілізаційний вимір історії» і етапи цивілізаційної історії України. У чому специфіка цивілізаційного підходу до історії?
4. Міжпредметні зв'язки цивілізаційної історії України (філософія, культурологія, політологія).

Література

1. Бойко О. Д. Історія України: Навчальний посібник. 9-те. вид., випр. і доп. К., 2023. 560 с.
2. Грицак Ярослав. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: ПОРТАЛ, 2023. 408 с.
3. Історія цивілізації. Україна. Т. 1. Від кіммерійців до Русі (X ст. до н. е. – X ст.) / Н. С. Абашина, М. Ю. Відейко, О. В. Гопкало та ін.; упоряд. М. Ю. Відейко. Харків, 2020. 586 с.
4. Нові підходи до історіописання / упоряд. Берк П. К.: Ніка-Центр, 2010. 368 с.
5. Плохій Сергій. Брама Європи: Історія України від скіфських воєн до незалежності / Перек. з англ. Р. Клочка. Харків: КСД, 2016. 496 с.

6. Топольський Є. Як ми пишемо і розуміємо історію. Таємниці історичної нарації / пер. з польськ. Н. Гончаренко, наук. ред. Ю. Волошин. Київ: Видавництво К. І. С., 2012. 400 с.
7. Український Мультифронтір. Нова схема історії України (неоліт – початок XX століття) / Ред.: Сергій Громенко. К.: Фабула, 2024. 480 с.
8. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. URL: https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/rafalskyi_kultura_192.pdf
9. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / авт. кол.: О. Рафальський (керівник), Я. Калакура (науковий редактор), О. Калакура, М. Юрій. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с. URL: <https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/Tsyvilizatsijna-identychnist-ukrainstva..pdf>
10. Чугуєнко М. Україна яка шокує Харків: Книжковий клуб, 2005. 352 с.

Загальні рекомендації до вивчення

теми 1. Вступ до історії України: цивілізаційний вимір.

Міждисциплінарні зв'язки історії цивілізацій

Для розкриття питання про «цивілізаційний вимір» історії України здобувачам факультету іноземних мов слід ознайомитися з різними підходами до визначення цивілізації, зокрема з класичними та сучасними теоріями, звернути увагу на ключові ознаки цивілізаційних процесів та відмінності між цивілізаціями. Важливо порівняти розвиток української цивілізації з іншими цивілізаціями, щоб зрозуміти спільні риси та унікальні аспекти. Це допоможе оцінити місце України у світовій історії.

Також необхідно звернути увагу на те, як географічне положення України впливало на її цивілізаційний розвиток. Зокрема, варто вивчити вплив сусідніх цивілізацій та міжнародних торгових шляхів.

Висвітлення питання про періодизацію цивілізаційної історії України варто розпочати з характеристики генези цивілізації на теренах України. Йдеться насамперед про стародавні цивілізації на території України. Отже, варто ознайомитись із найдавнішими цивілізаціями, які існували на території України, зокрема трипільською культурою, скіфами, сарматами тощо задля розуміння їхнього впливу на подальший розвиток регіону.

Наступний етап цивілізаційної історії України – Середньовіччя та Київська Русь. Вивчення періоду Київської Русі є важливою сходинкою на шляху висхідного цивілізаційного розвитку. Слід звернути увагу на політичні, соціальні та культурні аспекти цього періоду, а також його спадщину у подальшій історії України.

У вивченні ранньомодерної доби історії України, її значення для української ідентичності та державотворення важливо визначити роль Запорізької Січі та видатних козацьких гетьманів.

Наступним і надзвичайно суперечливий етап цивілізаційного розвитку України була її інтеграція до імперських систем: Вивчаючи період, коли територія України входила до складу різних імперських держав, таких як Річ Посполита, Російська та Австро-Угорська імперії, необхідно визначити зміни в соціально-економічному та культурному житті.

Неймовірно трагічним для українського народу виявилось Х століття, яке запам'яталося не лише науково-технічним прогресом, а й руйнівними процесами тоталітарної модернізації, хвилями масового терору, застосуванням імперіями практик геноциду проти населення тогочасної України. Здобувачі факультету іноземних мов, маючи вже певне уявлення про ключові події та процеси ХХ століття, зокрема Українську революцію, Другу світову війну, радянський період та сучасну незалежну Україну, мають можливість висловити свої міркування щодо впливу тогочасних подій на сучасний цивілізаційний розвиток країни.

Питання про міждисциплінарні виміри цивілізаційної історії України відкриває широкі можливості для розкриття продуктивних взаємозв'язків між предметом цього курсу та фахом, обраним студентами факультету іноземних мов. У першу чергу йдеться про крос-культурні та міжцивілізаційні контакти в їхньому історичному вимірі.

Тема 2. Першопочатки цивілізації на теренах України.

Наукова критика новітніх міфів про походження українців

План заняття

1. Чому сьогодні вважаються актуальними питання походження українського народу? Аргументуйте, будь ласка, власну точку зору, відштовхуючись від рекомендованих до семінару матеріалів.
2. Наскільки етногенез українців та давня історія України правдиво висвітлюється в мас-медіа? Наскільки сучасним є викладання історії України в школі, зокрема щодо походження українського народу? Проілюструйте власну позицію конкретними прикладами з власного досвіду.
3. Чи є питання етногенезу українців та давньої історії України політизованими і чому? Чи є спроби зробити історію українського народу більш давньою проявом комплексу національної меншовартості? Обґрунтуйте, будь ласка, власну позицію.
4. Чи створює міфологізація етногенезу українців та давньої історії України загрозу суспільству та майбутньому держави? Які існують ризики через неправильне ставлення до етнічної історії?
5. Чому саме трипільська культура стала відправною точкою для створення етноміфології?

Література

1. Діалоги PRO. Гість: Павло Єремєєв. Тема: «Історія України: міфи і фейки». 27 січня 2024 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=z3ZBBe7dh1Q>
2. Історія цивілізації. Україна. Т. 1. Від кіммерійців до Русі (X ст. до н. е. – X ст.) / Н. С. Абашина, М. Ю. Відейко, О. В. Гопкало та ін.; упоряд. М. Ю. Відейко. Харків, 2020. 586 с.
3. Трипільська культура: міфи та фейки. 10 запитань історика. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=oDY92oB-Kqk>

4. Трипільська цивілізація: походження українців, Шумер, Аратта та інші міфи (інтерв'ю з Михайлом Відейком). *Локальна історія*. 19.01.2021. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Xk-jXPSy4OY&t=57s>
5. Леонід Залізняк про походження українців. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3t6l6BTY5Fw2>.
6. Тіні згаданих предків. Від склавинів до русинів. Прадавня Україна, Русь і походження українців / Михайло Відейко та ін.; упоряд. Кирило Галушко. Харків: КСД, 2016. 351 с. (Історія без цензури).
7. Український Мультифронтір. Нова схема історії України (неоліт – початок ХХ століття) / Ред.: Сергій Громенко. К.: Фабула, 2024. 480 с.
8. Чугуєнко М. Україна яка шокує Харків: Книжковий клуб, 2005. 352 с.

*Загальні рекомендації до вивчення
теми 2 «Першопочатки цивілізації на теренах України. Наукова критика
новітніх міфів про походження українців»*

Вивчаючи тему «Першопочатки цивілізації на теренах України, слід з'ясувати базові поняття теми, а саме «цивілізація», «етногенез», «міф» тощо. Необхідно опрацювати рекомендований список літератури, який включає як класичні праці з історії України, так і сучасні дослідження, присвячені першопочаткам цивілізації в українських землях, звернути особливу увагу на роботи, що містять наукову критику міфів про походження українців.

Варто простежити, як політичні та ідеологічні міфи можуть спотворювати історичну реальність та використовуватися для досягнення певних цілей. Необхідно критично оцінювати будь-яку інформацію, спираючись на наукові факти та докази.

Тема 3. Цивілізаційні особливості Давньої Русі очима сучасних істориків

План заняття

1. Проблема писемних джерел інформації про Русь. Таємниці давньоруських літописів (Вадим Арістов).
2. Як насправді пишеться історія: Київські князі – вихідці з «типочків»? (Олексій Толочко).
3. Дискусії довкола проблеми давньоруської народності.
4. Хрещення Русі і цивілізаційний вибір Володимира Великого.

Література

1. Арістов Вадим. Лекція «Таємниці давньоруських літописів». 6.04.2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YbqAn2KFJ2M>
2. Войтович Л. В. Княжа доба на Русі: портрети еліти. Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; ЛНУ ім. І. Франка. Біла Церква: Олександр Пшонківський, 2006. 782 с.
3. Гордієнко Д. Під знаком тризуба. Володимир Великий і його держава. К.: Кліо, 2024. 320 с.
4. Залізняк Л. Давньоруська народність: нова версія старого міфу. *Етнічна історія народів Європи*. 2001. Вип. 9. С. 14–21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2001_9_5.
5. Залізняк Л. Про п'яту графу мешканців княжого Києва. *Мандрівець*. 2012. № 4. С. 79–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mandriv_2012_4_15.
6. Навігатор з історії України. Русь / Вадим Арістов, Галина Качур, Ярослав Грицак. К.: ПОРТАЛ, 2024. 144 с.
7. Історія цивілізації. Україна. Т. 2. Від Русі до Галицького князівства (900–1256) / О. Б. Бубенок, А. М. Домановський, О. О. Дядечко та ін.; упоряд. О. Є. Черненко. Харків: Фоліо, 2021. 612 с.
8. Перелом. Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. *Діалоги з істориками*. Кн. 2 / Відп. ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь.

НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2022. 803–1526 с.

9. Тіні згаданих предків. Від склавинів до русинів. Прадавня Україна, Русь і походження українців / О. Відейко, Є. Синиця, О. Моця а ін. Харків: КСД, 2016. 368 с.
10. Як насправді пишеться історія: Київські князі – вихідці з «типочків»? (лекція Олексія Толочка). 22.10.2016. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BrXl1JKub9Q>
11. Чугуєнко М. Україна яка шокує Харків: Книжковий клуб, 2005. 352 с.

*Загальні рекомендації до вивчення
теми 3. Цивілізаційні особливості Давньої Русі очима сучасних істориків*

Здобувачам вищої освіти пропонується ознайомитися з рекомендованим списком літератури, який включає праці провідних істориків, що досліджують добу Київської Русі, звернувши увагу на різні точки зору та інтерпретації цивілізаційних особливостей цієї епохи.

Також необхідно звернутися до сучасних досліджень, що критично переосмислюють традиційні уявлення про Русь, зокрема роботи, що стосуються дискусійних питань.

Бажано підготувати короткий конспект основних положень, аргументів та фактів, які є важливими для розуміння теми, порівняти різні точки зору істориків на цивілізаційні особливості Київської Русі, виділити ключові поняття та терміни, спробувати сформулювати власне бачення цивілізаційних особливостей Київської Русі, спираючись на опрацьовану літературу та джерела.

Тема 4. Український Ранній Модерн у контексті глобальної історії

План заняття

1. Ранній Модерн і глобалізація 2.0. Український Ранній Модерн з «річпосполитським забарвленням». Три революції у Речі Посполитій (за Дмитром Вирським).
2. «Ренесансна держава» та «шляхетська революція».
3. «Феодальний капіталізм» як соціально-економічна база Речі Посполитої.
4. Мультифронтір: нова схема української історії. Україна як східний фланг «Великого кордону» / фронтиру Європи.
5. Український фінал Раннього Модерну. «Царська революція» XVIII століття і смерть козацтва.
6. Які повчальні уроки українського Раннього Модерну для сьогодення?

Література

1. Вирський Д. Ранній Модерн і глобалізація 2.0 – реально перша глобальна. URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/index.php/en/dyskusiya/2892-dmitro-virskij-rannij-modern-i-globalizatsiya-2-0-realno-persha-globalna>
2. Вирський Д. На ловах світу: Україна ранньомодерна (XV – середина XIX ст.). Київ: ТОВ «Юрка Любченка», 2025. 304 с.
3. Вирський Д. Початок сучасності : друга хвиля глобалізації, кінець Старого Порядку та Україна (XV – середина XIX ст.) / Наук. ред. І. Колесник. НАН України. Інститут історії України. К.: НАН України. Інститут історії України, 2019. 162 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0014810>
4. Вирський Д. Про переповнення» XVIII століття (або український фінал Раннього Модерну). URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2877-dmitro-virskij-pro-perepovnennya-khviiii-stolittya-abo-ukrajinskij-final-rannogo-modernu>
5. Український Мультифронтір. Нова схема історії України (неоліт – початок XX століття) / Ред. Сергій Громенко. К.: Фабула, 2024. 480 с.

6. Брехуненко В. Степовий кордон України серед світових фронтів. URL:
<https://localhistory.org.ua/texts/statti/stepovii-kordon-ukrayini-sered-svitovikh-frontiriv/>
7. Перелом. Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. *Діалоги з істориками*. Кн. 1, 2 / Відп. ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2022. URL:
<http://resource.history.org.ua/item/0016980>
8. Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / Авториз. пер. з англ. М. Климчука. Київ: Laugus, 2015. 400 с.
9. Чугуєнко М. Україна яка шокує Харків: Книжковий клуб, 2005. 352 с.
10. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Вид. 2-ге. К.: Критика, 2006. 581 с. URL:
<http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Jakovenko.pdf>

Загальні рекомендації до вивчення

теми 4. Український Ранній Модерн у контексті глобальної історії

Здобувачі мають ознайомитися з рекомендованим списком літератури, який включає праці провідних істориків, що досліджують ранній модерн в Україні та Європі, звертаючи увагу на різні точки зору та інтерпретації цього періоду. Сучасні дослідники критично переосмислюють традиційні уявлення про ранній модерн в Україні і аналізують дискусійні питання.

Необхідно виділити ключові поняття та терміни, які використовуються для опису та аналізу цього періоду: «Ранній Модерн», «глобальна історія», «мультифронтір», «шляхетська демократія», «козацтво» тощо.

Пропонується спробувати визначити, яке місце займала Україна у Речі Посполитій та як це вплинуло на її розвиток, проаналізувати концепцію «мультифронтиру» та її значення для розуміння історії України раннього модерну, а також спробувати сформулювати власне бачення раннього модерну в Україні, спираючись на опрацьовану літературу та джерела.

Тема 5. Переяславська угода 1654 року: «цивілізаційний вимір

План заняття

1. Сучасні паралелі та дискусії довкола Переяславської угоди: причини суспільного зацікавлення, оцінка головних точок зору та інтерпретацій.
2. Передумови українсько-московського союзу 1654 р.
3. Правовий та політичний зміст домовленостей між Богданом Хмельницьким і московським царем. Приєднання чи Возз'єднання?
4. Порушення угоди з боку Богдана Хмельницького й московського царя: причини.
5. Історичні наслідки угоди для України й Москви.

Література

1. Липинський В. Історичні студії та монографії. Україна на переломі 1657–1659. Київ: Темпора, 2023. Т. IV. Розділ III.
2. Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / Авториз. пер. з англ. М. Климчука. Київ: Laugus, 2015. 400 с.
3. Степанков В. С. Переяславська присяга 1654 р.: зміст і наслідки. *Український історичний журнал*. 2003, № 6. С. 28–39.
4. Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII–XVIII ст. У 2 кн. Київ: Інститут історії України, 2018. Кн. 1. 610 с.; Кн. 2. 580 с.
5. Переяславська рада: 350 років рабства чи військова необхідність? 10 запитань історика. Інтерв'ю з Віктором Брехуненком. 9.01.2021. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=k3mGvowCvAo>
6. Машина часу. Про гібридні війни, Переяславську раду, військові дії Росії напередодні Конотопської битви. 18.09.2017. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qEsJqJUNOhM>

Загальні рекомендації до вивчення

теми 5. Переяславська угода 1654 року: «цивілізаційний вимір

Здобувачі вищої освіти мають ознайомитися з дослідженнями з рекомендованого списку літератури, який включає праці провідних істориків, дослідників Переяславської угоди 1654 року, звернувши увагу на різні точки зору та інтерпретації цієї події.

Необхідно опрацювати першоджерело, а саме текст Переяславської угоди 1654 р. Також виділити ключові поняття та терміни, які використовуються для опису та аналізу цієї події: «Переяславська угода», «протекторат», «військово-політичний союз», «автономія», «суверенітет», спробувати сформулювати власне бачення значення Переяславської угоди в контексті цивілізаційного розвитку України.

Пропонується визначити, як ця подія вплинула на подальшу історію України та її відносини з іншими державами.

Для виступу на семінарському занятті необхідно підготувати тези, в яких представити власну точку зору та аргументувати її.

Тема 6. Цивілізаційні виміри української революції (1917–1921 рр.)

План заняття

1. Глобальний історичний контекст української революції 1917–1921 рр.: виклики та загрози для української соціалістичної Центральної Ради та Директорії УНР (див. уривок з праці Д. Донцова)
2. Чому лідери Центральної Ради НЕ проголосили державну незалежність України у 1917 році?
3. Чому Центральна Рада не підтримала український військовий самостійницький рух? Які причини перемоги російських більшовиків над УНР? Чому очільники УНР М. Грушевський і В. Винниченко не організували оборону очолюваної ними країни України і навіть не намагалися опиратися агресії з боку російських більшовиків? І чому згодом Винниченко у 1920-му році спробував домовитися з більшовицькими окупантами, а Грушевський у 1924 р. пішов з комуністичною владою на співпрацю?
4. Дискусійні питання історії ЗУНР. Іван Монолатій про «чорних лебедів» української революції у Галичині та «зоосад ЗУНР».

5. Що нового про ЗУНР ви дізналися з публікації Івана Монолатія?
6. У чому особливість підходу Івана Монолатія до історії ЗУНР?
7. Які моменти концепції Івана Монолатія викликають сумніви або критичні зауваження?

Література

1. Великочій В. Приреченість сконструйованих парадигм, або нове прочитання національного нарративу. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2748-volodimir-velikochij-prirechenist-skonstrujovanikh-paradigm-abo-nove-prochitannya-natsionalnogo-narativu-refleksiji-shchodo-tsiklu-naukovikh-statej-profesora-i-monolatiya-chorni-lebedi-ukrajinskoji-revoljutsiji-ne-jmovirni-vipadki-zakhidnoukrajinskoji-derzhavnosti>
2. Гирич І. Крапки над «І»: Реконцептуалізація Української революції. Українська правда. 28.09.2018. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2018/09/28/153033/>
3. Донцов Д. Підстави нашої політики. Київ: Крила, 2023. С. 36–101.
4. Історія ЗУНР (Іван Монолатій, інтерв'ю). 20.11.2020. URL: <https://localhistory.org.ua/videos/bez-bromu/istoriia-zunr-ivan-monolatii/>
5. Монолатій І. Зоосад «ЗУНР. Як політичні тварини будували західноукраїнську державність УНР... Частина 3. 21.06.2020. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2759-ivan-monolatiij-zoosad-zunr-yak-politichni-tvarini-buduvali-zakhidnoukrajinsku-derzhavnist-mertvij-lev-ne-zhivij-pesik-metamorfozi-tvarinnogo-svitu-zakhidnoukrajinskikh-politikiv-i-shcho-z-togo-vijshlo-rozdil-1>
6. Монолатій І. Чорні лебеді української революції. (Не)ймовірні випадки західноукраїнської державності. 20.09.2020. URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2738-ivan-monolatiij-chorni-lebedi-ukrajinskoji-revoljutsiji-ne-jmovirni-vipadki-zakhidnoukrajinskoji-derzhavnosti>
7. На бій за волю. Перемога через поразки. Україна у війнах і революціях 1914–1921 років / М. Ковальчук, А. Папакін та ін. Харків : КСД, 2016. 353 с. (Історія без цензури).

8. Хто творив українську революцію (Ігор Гирич, інтерв'ю). Локальна історія. 6.12.2023. URL: <https://localhistory.org.ua/videos/bez-bromu/khto-tvoriv-ukrayinsku-revoliutsiiu-igor-girich/>

*Загальні рекомендації до вивчення
теми 6. Цивілізаційні виміри української революції (1917–1921 рр.)*

Рекомендуємо ознайомитися з рекомендованим списком літератури, який включає праці провідних істориків, що досліджують українську революцію 1917–1921 рр., звернувши увагу на різні точки зору та інтерпретації цієї епохи.

Необхідно опрацювати першоджерела: документи Центральної Ради, Універсали, спогади учасників революції, матеріали періодичної преси того часу та інші матеріали, що стосуються цієї події.

Пропонуємо звернути увагу на критику Д. Донцовим досвіду державотворення у добу Центральної Ради та Директорії УНР, що кардинально розходиться з традиційними уявленнями про Українську революцію, зокрема, роботи, що стосуються дискусійних питань.

Бажано виділити ключові поняття та терміни, які використовуються для опису та аналізу цього періоду: «Українська революція», «національне відродження», «державотворення», «соціальна революція», «культурна революція» тощо.

Спробуйте визначити, у чому полягає оригінальність підходу історика Івана Монолатія до вивчення історії ЗУНР?

Спробуйте сформулювати власне бачення цивілізаційного значення української революції, подумайте, як ця подія вплинула на подальшу історію України та її відносини з іншими державами.

Підготуйте тези для виступу на семінарі, в яких ви зможете представити свою точку зору та аргументувати її.

Тема 7. Імперські міфи про Україну під час Другої світової війни

План заняття

1. У чому сутність «українського питання» напередодні та на початку Другої світової війни?
2. Чому евакуаційні заходи Кремля поставили мешканців окупованих загарбниками регіонів на межу виживання? Що таке тактика «випаленої землі» у радянському варіанті та чому її досі активно використовують російські військові?
3. Чому і як радянська влада депортувала українців під час Другої світової війни та після неї?
4. Як трактується колабораціонізм періоду Другої світової війни у вітчизняній історіографії?
5. Які міфи Другої світової війни експлуатує сучасна Росія?

Література

1. Від Рейхстагу до Іводзіми. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій / В. В'ятрович, С. Громенко та ін. Харків: КСД, 2017. 356 с. (Історія без цензури).
2. Гриневич В. Політика пам'яті Другої світової війни в Україні: у пошуках ідентичності та консолідації. URL: http://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/grynevych_polityka.pdf
3. Козлова Д. Про Другу світову війну та Голокост: пам'ятання і забуття. URL: <http://uamoderna.com/demontazh-pamyati/kozlova-memory-and-oblivion>.
4. Перелом. Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У 2 книгах. Київ, 2022. Книга 2. Київ, 2022. Розділ V.
5. Поле битви – Україна. Від «володарів степу» до «кіборгів». Воєнна історія України від давнини до сьогодення / Упоряд. Кирило Галушко. Харків: КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
6. Лазарович М. В. «Душу й тіло ми положим за нашу свободу»: Україна в боротьбі проти збройної агресії Російської Федерації (2014–2020 роки) / Міністерство культури та інформаційної політики України. Київ: ПП АВІАЗ, 2020. 452 с.

Загальні рекомендації до вивчення теми 7.

Імперські міфи про Україну під час Другої світової війни

Здобувачі мають ознайомитися з рекомендованим списком літератури, який включає праці провідних істориків, що досліджують участь України у Другій світовій війні та формування імперських міфів про неї. Зверніть увагу на різні точки зору та інтерпретації цієї епохи.

Необхідно також опрацювати першоджерела: документи, спогади учасників війни, матеріали періодичної преси того часу та інші матеріали, що стосуються цієї події, звернути увагу на сучасні дослідження, що критично переосмислюють традиційні уявлення про Другу світову війну та роль України в ній, зокрема, роботи, що стосуються дискусійних питань та імперських міфів.

Слід виділити ключові поняття та терміни, які використовуються для опису та аналізу цього періоду: «Друга світова війна», «Україна», «імперські міфи», «колаборація», «національно-визвольний рух», «Голокост» тощо.

Здобувачам пропонується спробувати сформулювати власне бачення проблеми імперських міфів про Україну під час Другої світової війни, подумати, як ці міфи вплинули на формування історичної пам'яті та ідентичності українців.

Для виступу на семінарському занятті бажано підготувати тези, у яких представити свою точку зору та аргументувати її.

Тема 8: Цивілізаційні виміри російсько-української війни: сучасні та історичні контексти, компаративні ретроспекції

План заняття

1. Феноменологія війни Росії проти України як об'єкт гуманітарних досліджень.
2. Війна як спроба реваншу за програне минуле.
3. Еволюція взаємовідносин України та Європейського Союзу під час російсько-української війни.

4. 1914–1918, 2014–2022: дві спроби остаточного вирішення українського питання Росією (порівняльний аналіз).
5. Жіночі досвіди війни: невидима дієздатність у контексті історії повсякдення та соціально-антропологічних студій.
6. Історична пам'ять як «кров і ґрунт» російської агресії.

Література

1. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. / За заг. ред. В. Брехуненка. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2016. 248 с.
2. Козлова Д. Про Другу світову війну та Голокост: пам'ятання і забуття. URL: <http://uamoderna.com/demontazh-pamyati/kozlova-memory-and-oblivion>.
3. Лазарович М. В. «Душу й тіло ми положим за нашу свободу»: Україна в боротьбі проти збройної агресії Російської Федерації (2014–2020 роки) / Міністерство культури та інформаційної політики України. Київ : ПП АВІАЗ, 2020. 452 с.
4. Панельна дискусія «Війна Росії проти України 2014–2022 рр.: історична ретроспектива і спроби наукової рефлексії» (19–20 травня 2022 р.). *Український історичний журнал*. 2022. № 4. С. 5–31; 39–54. URL: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/uhj/article/view/8084>
5. Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У 2 книгах. Київ, 2022. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0016980>. Розділ V.
6. Чугуєнко М. В. (Пост)колоніальна війна як предмет сучасної філософії: Світоглядний сенс сучасної війни: евристичні можливості постколоніальної теорії. *Світоглядний сенс сучасної війни: соціогуманітарні аспекти: монографія* / за ред. В. А. Кротюка; М-во оборони України, Харків. ун-т повітр. сил ім. І. Кожедуба. Харків: Факт, 2024. 509 с. С. 51–73.

*Загальні рекомендації до вивчення
теми 8. Цивілізаційні виміри російсько-української війни: сучасні та історичні
контексти, компаративні ретроспекції*

Здобувачі мають ознайомитися з рекомендованим списком літератури, який включає праці провідних істориків, політологів, соціологів та інших експертів, що досліджують російсько-українську війну. Необхідно виділити ключові поняття та терміни, які використовуються для опису та аналізу цієї події: «гібридна війна», «інформаційна війна», «цивілізаційний конфлікт», «національна ідентичність», «геополітика» тощо.

Пропонується спробувати сформулювати власне бачення цивілізаційного значення російсько-української війни, подумати, як ця подія вплинула на формування національної ідентичності та самосвідомості українців, проаналізувати історичні паралелі та компаративні аспекти російсько-української війни.

Для виступу на семінарі необхідно підготувати тези для виступу на семінарі, в яких представити свою точку зору та аргументувати її.

Тема 9. Самостійна робота (на вибір).

Самостійна робота № 1

Есе (до 5-ти балів).

Завдання: прочитати рекомендовану літературу і написати есе з обов'язковим зазначенням власної думки та вражень від прочитаного.

Зразок оформлення титульного аркуша:

Есе

тема: «Сучасна війна та філологія»

студента / студентки групи

філологічного факультету**прізвище ім'я****Питання для аналізу:**

1. Мовні зміни під впливом війни. Нова лексика під час війни.
2. У пошуках визначень держави-агресора та її підданих.

Література.

1. Екерт Д., Савчук І. Хто такі «орки»? *Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У 2 книгах. Київ, 2022. Кн 1. С. 213* URL: <http://resource.history.org.ua/item/0016980>
2. Єфіменко Г. У чому плутанина в термінах «росіянин» та «русский» та що з цим робити? *Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У 2 книгах. Київ, 2022. Кн. 1. С. 237.* URL: <http://resource.history.org.ua/item/0016980>
3. Ясь О. Росія як Мордор: фентезійні алюзії у сучасних воєнних наративах. *Український історичний журнал.* 2023. № 5. С. 5–22. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_5_2
4. Яценко Н. Слова, породжені війною. Які нові лексеми з'явилися в українському мовному просторі в період російсько-української війни? У кн. *Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У 2 книгах. Київ, 2022. Кн.1. С. 83.* URL: <http://resource.history.org.ua/item/0016980>

Самостійна робота № 2**Реферат (до 5-ти балів).**

Завдання: прочитати і стисло викласти у тезах з зазначенням власної думки та враження від прочитаного.

Реферат

тема: «Фентезійні алюзії та образи у наративах про
сучасну російсько-українську війну»
студента/студентки групи
філологічного факультету
прізвище, ім'я

Питання для аналізу:

1. Які головні тези авторів?
2. Який підхід вони використовують?
3. Які аргументи наводять? Чи переконливі вони для Вас?
4. Що нового дізнались?
5. Які виникли думки по прочитанню?
6. Які актуальні культурологічні проблеми, пов'язані з сучасною війною, на Вашу думку, варто запропонувати для наукового та суспільного обговорення?

Література

1. Ковалевська О. Чи можна візуалізувати «русский мир»? *Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минушини. Діалоги з істориками. У 2 книгах.* Київ, 2022. Кн. 1. С. 98. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0016980>
2. Екерт Д., Савчук І. Хто такі «орки»? *Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минушини. Діалоги з істориками. У 2 книгах.* Київ, 2022. Кн. 1. С. 213. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0016980>
3. Ясь О. Росія як Мордор: фентезійні алюзії у сучасних воєнних наративах. *Український історичний журнал.* 2023. № 5. С. 5–22. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_5_2

Самостійна робота № 3

Відгук (до 5-ти балів)

Написати рецензію на документальний фільм.

Зразок оформлення титульного аркуша:

Відгук
на документальний фільм «Діти, які вже ніколи»
студента/студентки групи
факультету
прізвище ім'я

Основні події та дійові особи відображені у рецензованій документальній стрічці?

Що нового дізналися з фільму?

Що справило найбільше враження?

Матеріали для відгуку:

Діти, які вже ніколи – фільм-розслідування. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=uic9X6uS-lk>

Критерії оцінювання самостійної роботи

Кількість балів	Критерії оцінювання
0 балів	Плагіат або несумлінне використання штучного інтелекту. Есе не є оригінальним та не відповідає вимогам щодо академічної доброчесності.

1 бал	Неповна робота. Есе не розкрило тему, містить значні логічні помилки та практично відсутня аргументація.
2 бали	Поверхневий аналіз. Робота має очевидні недоліки у структурі, аргументація слабка, недостатньо використаних джерел.
3 бали	Невідповідність завданню. Тема частково розкрита, але есе містить багато непов'язаних фактів, відсутня чітка структура.
4 бали	Основний зміст розкритий частково. Структура не є чіткою, аргументи потребують доопрацювання, невелика кількість орфографічних та пунктуаційних помилок.
5 балів	Задовільна робота. Тема розкрита, але є недоліки у структурі та логіці викладення, аргументація має слабкі місця.
6 балів	Середній рівень. Робота має чітку структуру, але потребує глибшого аналізу та кращої аргументації.
7 балів	Достатній рівень. Есе розкриває тему, містить аргументовані твердження, але можливі незначні логічні помилки та потреба у кращому висновку.
8 балів	Добрий рівень. Робота має чітку структуру, логічний виклад, добре аргументована, але можуть бути незначні граматичні помилки.
9 балів	Високий рівень. Тема розкрита глибоко, аргументація переконлива, текст грамотно написаний, є незначні орфографічні чи пунктуаційні помилки.
10 балів	Відмінний рівень. Есе є оригінальним, глибоко аналізує тему, чітка структура, відсутність орфографічних та пунктуаційних помилок, використані авторитетні джерела та правильно оформлені посилання.

Здобувачі, виконуючи самостійну роботу, мають обов'язково дотримуватися норм академічної доброчесності.

Академічний плагіат визначено у Законі про освіту як «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими

особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>)

Академічне шахрайство – це навмисне спотворення або підробка результатів дослідницької діяльності. До цього типу порушень належать:

- Використання вигаданих або неточних джерел і посилань.
- Відсутність правильного цитування використаних матеріалів.
- Використання шпаргалок, електронних пристроїв або сторонньої допомоги під час іспитів.
- Виконання студентських робіт іншими особами.
- Несумлінне використання засобів штучного інтелекту (наприклад, ChatGPT), зокрема створення текстів робіт без їх подальшого редагування та перевірки фактів та наявної інформації. Засоби штучного інтелекту дозволяється використовувати для редагування текстів та структурування ідей.

Академічна недоброчесність підриває довіру до освітнього процесу та негативно впливає на якість освіти. Тому дуже важливо дотримуватися принципів академічної етики та доброчесності в навчальній діяльності.

Поточний контроль (тестування) на початку семестру

Приблизно наприкінці жовтня здобувачі вищої освіти можуть проходити поточне тестування за пройденими темами (перелік оголошує викладач), яке оцінюється у 10 балів (20 питань по 0,5 бали за кожну правильну відповідь).

Зразок:

Питання №.... Яке з наведених тверджень найкраще описує культурно-цивілізаційні зв'язки Київської Русі?

- a) Київська Русь перебувала виключно під впливом кочових народів;
- b) Київська Русь була інтегрованою частиною західноєвропейської феодальної системи;

- c) Київська Русь підтримувала активні контакти з Візантією, Західною Європою, ісламським світом та Північчю;
- d) Київська Русь перебувала в міжнародній ізоляції.

4. Методичні рекомендації для підготовки до семестрового екзамену

Рекомендації щодо відповідей на питання. Критерії оцінювання

Підсумковий контроль знань здобувачів (екзамен) проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі вивчення дисципліни у формі письмового екзамену в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою навчальної дисципліни, і в терміни, встановлені навчальним планом.

Період підготовки здобувачів до екзамену з історії України є якісно новим етапом в оволодінні ними матеріалом навчальної дисципліни. У цей час відбуваються узагальнення, синтез і систематизація знань, здобутих ними на лекціях, семінарських заняттях, у процесі самостійної роботи протягом семестру. Цілісне уявлення про історію України як науку, розуміння її внутрішньої логіки, місця в системі наукового знання у багатьох здобувачів складається саме під час підготовки до іспитів, коли їм доводиться охоплювати відразу весь вивчений раніше матеріал.

Підготовку до екзамену рекомендується розпочинати завчасно, використовуючи власний конспект лекцій, лекції, викладені викладачем на онлайн платформах, а також рекомендовану навчальну літературу. Обсяг і зміст вимог до здобувачів вищої освіти на іспиті визначаються навчальною програмою дисципліни й охоплюють матеріал, викладений у лекціях, розглянутий на семінарських заняттях та опрацьований студентами самостійно.

УВАГА! У разі використання заборонених джерел на екзамені здобувач на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

Орієнтовний план для підготовки до екзамену викладач оприлюднює не менше ніж за місяць до екзамену. У межах цих питань на екзамені пропонуються 40 тестових питань (обрати одну правильну відповідь з чотирьох запропонованих

варіантів). Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал, кількість питань – 40. Час виконання – до 90 хвилин.

Зразок екзаменаційного завдання (у формі тесту):

Питання №.... Що з перелічених нижче є цивілізаційним наслідком хрещення Русі 988 року?

1. Зростання політичного впливу римських пап як очільників західноєвропейського християнства
2. Заснування перших університетів.
3. Запровадження більш суворого законодавства, зокрема смертної кари.
4. Погіршення становища жінки.
5. Посилення впливу Візантії на культурний та політичний розвиток Русі.

Схема нарахування балів для здобувачів денного відділення

Поточний контроль (С – семінар)									Підсумковий семестровий контроль (екзамен)	Сума
С 1	С 2	С 3	С 4	С 5	С 6	С 7	С 8 проект	Поточний тестовий контроль + самостійна робота	40	
5	5	5	5	5	5	5	5	20		
Разом 60 балів									40 балів	100 балів

До підсумкового семестрового контролю здобувач допускається, якщо впродовж семестру він набрав не менше 10 балів.

Схема нарахування балів для здобувачів заочного відділення

Поточний контроль (С – семінар)									Підсумковий семестровий контроль(тест)	Сума
С 1	С 2	С 3	С 4	С 5	С 6	С 7	С 8 проект	Поточний тестовий контроль + самостійна робота	60	
5	–	–	–	–	–	–	–	35		
Разом 40 балів									60 балів	100 балів

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	
90–100	відмінно	
70–89	добре	
50–69	Задовільно	
1–49	незадовільно	

Опрацювання літератури для підготовки до екзамену може бути вибіркоvim, поданий список носить винятково рекомендаційний характер. Утім його опрацювання дозволяє здобувачам вищої освіти поглибити уявлення про курс «Історія України: цивілізаційний вимір». Необхідний для складання тесту обсяг матеріалу міститься в відеолекціях, презентаціях, текстах лекцій, доступних на платформі Moodle. Посилання буде надано всім без винятку здобувачам 1 курсу.

Література для підготовки до екзамену

1. Бойко О. Д. Історія України: підручник. 9-те вид., доп. Київ: Академія, 2023. 560 с.
2. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX століття. Київ, 2019. 656 с. URL: <https://uamoderna.com/biblioteka/hrytsak-naryse-istorii-ukrainy>.
3. Грицак Ярослав. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: ПОРТАЛ, 2023. 408 с.
4. Історія України: Хрестоматія / Упоряд. В. М. Литвин; Відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2013. 1056 с.
5. Навігатор з історії України. Повоєнний СРСР / Валентина Мержиєвська, Діана Житня-Кебас, Олександр Маєвський, Ігор Цеунов, Юрій Шаповал, Ярослав Грицак. К.: ПОРТАЛ, 2023. 204 с.
6. Навігатор з історії України. Русь / Вадим Арістов, Галина Качур, Ярослав Грицак. К.: ПОРТАЛ, 2024. 144 с.
7. Навігатор з історії України. Світові війни / Олександр Маєвський, Валентина Мержиєвська, Діана Житня-Кебас, Ігор Цеунов, Ярослав Грицак. К.: ПОРТАЛ, 2022. 304 с.
8. Навігатор з історії України. Сучасність / Валентина Мержиєвська, Павло Артимішин, Галина Качур, Софія Рунова, Ярослав Грицак. К.: ПОРТАЛ, 2023. 224 с.

9. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/rafalskyi_kultura_192.pdf
10. Український Мультифронтір. Нова схема історії України (неоліт — початок ХХ століття) / Ред.: Сергій Громенко. К.: Фабула, 2024. 480 с.
11. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / авт. кол.: О. Рафальський (керівник), Я. Калакура (науковий редактор), О. Калакура, М. Юрій. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с. URL: <https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/Tsyvilizatsijna-identychnist-ukrainstva..pdf>
12. Яковенко Н. М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця ХVIII століття. URL: <http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Jakovenko.pdf>.
13. Від Рейхстагу до Іводзіми. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій / В. В'ятрович, С. Громенко та ін. Харків : КСД, 2017. 356 с. (Історія без цензури).
14. Гирич І. Як Україна ставала українською. Громадсько-політичне життя на підросійській Україні ХІХ – поч. ХХ ст. К.: Кліо, 2024. 192 с.
15. Гордієнко Д. Під знаком тризуба. Володимир Великий і його держава. К.: Кліо, 2024. 320 с.
16. Горобець В. Під булавою гетьмана. Права і вольності Гетьманщини в умовах імперського підневолля. К.: Кліо, 2024. 320 с.
17. Князі і гетьмани усієї Русі. «Через шаблю маєм право». Злети і падіння козацької держави 1648–1783 / В. Горобець та ін. Харків: КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
18. Кульчицький С. Новітня історія України (1953-2023). Київ: Арій, 2024. 576 с.
19. Лицарі Дикого Поля. Плугом і мушкетом: Український шлях до Чорного моря / Авт. кол.: О. Бачинська, Т. Вінцковський, В. Грибовський, Н. Діанова, А. Домановський та ін. Упоряд. К. Галушко. Харків : КСД, 2016. 356 с. (Історія без цензури).
20. Мицик Ю., Плохій С. Як козаки Україну боронили. Київ: Кліо, 2018. 368 с.

21. Народження країни. Від краю до держави. Назва, символіка, територія і кордони України / Упоряд. Кирило Галушко. Харків: КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
22. Плохій С. Брама Європи / Сергій Плохій; пер. з англ. Романа Ключка. Харків : КСД, 2016. 496 с.
23. Плохій С. Лінія зіткнення. Нариси про минуле і сучасне України / Переклад з англ. Василя Старка. К.: Кліо, 2024. 600 с.
24. Поле битви – Україна. Від «володарів степу» до «кіборгів». Воєнна історія України від давнини до сьогодення / Упоряд. Кирило Галушко. Харків: КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
25. Салата О. Світоглядні та методологічні позиції формаційного і цивілізаційного підходів до історії. *Цивілізаційні дискурси світової та української історіографії: монографія*; за наук. ред. О. О. Салати. Київ, 2017. С. 9–20.
26. Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь. 1569–1999 рр. Київ: Дух і Літера, 2016. 464 с.
27. Тіні згаданих предків. Від склавинів до русинів. Прадавня Україна, Русь і походження українців / Михайло Відейко та ін.; упоряд. Кирило Галушко. Харків: КСД, 2016. 351 с. (Історія без цензури).
28. У кігтях двоголавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів. Харків, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
29. Україна в контексті історичного розвитку Європи: підручник для студентів всіх спеціальностей / С. Ю. Боева, В. Ю. Бузань та ін. Київ: Арт Економі, 2021. 304 с. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/41918>.
30. Україна радянська. Ілюзії та катастрофи «комуністичного раю» / Г. Єфіменко, Я. Примаченко та ін. Харків: КСД, 2017. 353 с. (Історія без цензури).

5.Список використаної літератури

1. Воевідко Л. Організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2018. Т. 2. № 25. С. 21–28.
2. Гладких Г. В., Шарова Т. М. Організація самостійної діяльності здобувачів вищої освіти засобами ІКТ. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69, Т. 2. С. 70–74.
3. Зякун А. І. Викладання національної історії у вищих навчальних закладах України: Формування нового змісту. *Сумська старовина*, 2019. (54), С. 55–63.
4. Коротенко Д. В. До питання викладання історичних дисциплін в сучасних закладах вищої освіти України. *International scientific and practical conference «Political science, philosophy, history and sociology: development areas and trends in Ukraine and EU» (Wloclawek, Republic of Poland, October 30–31)*. Wloclawek: Izdevniec-iba «Baltija Publishing», 2020. С. 52–55.
5. Макогончук Н. В., Гевко О. І. Викладання історії України у вищій школі: інноваційні підходи. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2022: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 10 черв. 2022 р.)*. Чернігів: Академія ДПтС, 2022. С. 35–38.
6. Методичні рекомендації для організації та проведення семінарських занять і самостійної роботи з курсу «Історія України» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійних програм: «Біомедична електроніка та комп'ютерні системи», «Радіофізика, біофізика та комп'ютерні системи», «Інформаційні технології керування складними системами» / уклад. М. Є. Домановська. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. 68 с.
7. Організація семінарських занять і самостійної роботи з курсу «Історія України» здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійних програм «Астрономія», «Фізика», «Інформаційні технології (ІТ) в фізиці»: методичні рекомендації / Уклад. М. Є. Домановська. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. 60 с.

8. Методичні вказівки до семінарських занять з історії України: для студентів усіх спец. / уклад.: І. В. Дворкін та ін.; Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». Харків: НТУ «ХПІ», 2021. 48 с. URI: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/54541>.
9. Шалашна Н., Воронова Н. Основні напрямки інтегрування курсів історії України і української культури та всесвітньої історії у вищій школі. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2022. №. 1 (101). С. 33–42.
10. Шаров С. В. Самостійна робота як умова формування професійної компетентності майбутніх фахівців. *Сучасні тенденції розвитку української науки : матеріали Всеукр. наук. конф. (21–22 липня 2017 р., м. Переяслав-Хмельницький)*. Переяслав-Хмельницький, 2017. № 5. С. 35–38.

Електронне навчальне видання комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимі

Домановська Марина Євгенівна
Чугуєнко Михайло Віталійович

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ: ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІР

Практичні рекомендації для підготовки до семінарських занять
і організації самостійної роботи
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійних
програм «Українська мова і література», «Українська мова і література, літературне
редагування», «Українська мова і література та англійська мова», «Польська мова
і література та українська мова і українська література», «Прикладна лінгвістика та
англійська мова», «Журналістика», «Середня освіта (Українська мова і література,
польська мова і література)», «Середня освіта (Українська мова і література,
світова література)»

В авторській редакції

Підписано до розміщення 28.03.2025. Гарнітура Times New Roman.
Обсяг 0,703 Мб. Ум. друк. арк. 1,3. Зам. № 103/25.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009

Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна